

*Відгук отримано.
Голова разової спеціалізо-
ваної ради ДФ 26.133.081
Іванюк Ганна Іванівна
доктор педагогічних
наук, професор
09.04.25р. Н.Н.*

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.081
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору
Іванюк Ганні Іванівні

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Швецової Ірини Вікторівни про дисертацію Камінської Світлани
Василівни «Формування готовності майбутніх фахівців морського
транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах
позанавчальної роботи» подану до захисту у спеціалізовану вчену раду у
Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за
спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»**

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дисертаційного дослідження Камінської С.В. обґрунтовується його відповідністю сучасним тенденціям розвитку вищої освіти та міжнародним вимогам до професійної підготовки фахівців морського транспорту. У контексті інтеграції України до європейського освітнього простору та динамічного розвитку світової морської індустрії особливої значущості набуває проблема забезпечення якісної підготовки майбутніх морських спеціалістів. Глобалізація економічних відносин, розширення міжнародного співробітництва у сфері судноплавства та інтенсифікація торговельних перевезень зумовлюють підвищені вимоги до рівня готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації, що є необхідною складовою їхньої професійної діяльності.

Важливість цього аспекту знаходить відображення в міжнародних і національних нормативно-правових актах, зокрема в положеннях Конвенції ПДМНВ 78/95, законодавчих актах України у сфері освіти, зокрема Законі України «Про освіту» та Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України, а також у рекомендаціях Ради Європи. Крім того, міжнародні документи Міжнародної морської організації (ІМО) містять конкретні вимоги щодо рівня професійної іншомовної комунікації серед морських фахівців. Таким чином, дослідження проблеми формування готовності майбутніх спеціалістів до професійної іншомовної комунікації є актуальним та відповідає сучасним викликам освітнього і професійного простору.

Недостатня розробленість цієї проблематики у вітчизняній педагогічній науці, а також переконливе обґрунтування автором доцільності обраного напрямку дослідження дозволяють констатувати його високу актуальність. Аналіз теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки фахівців морського транспорту свідчить про наявність суперечностей, які потребують наукового вирішення. Саме тому результати цього дослідження можуть мати значний внесок

у вдосконалення системи професійної підготовки фахівців морського транспорту, сприяючи підвищенню їхньої конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та ефективній інтеграції України у світове морське співтовариство.

Викладені аргументи, на нашу думку, засвідчують актуальність і соціальну значущість дисертаційного дослідження Камінської С. В., предметом якого є організаційно-педагогічні засади формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукового напрямку кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти у міждисциплінарному вимірі» (державний реєстраційний номер 0121U000123). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від «28» жовтня 2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Структура представленої дисертації науково виважена й логічно вибудована. Дослідження містить теоретичні та методичні положення, висновки, обґрунтовані, розроблені й сформульовані дисертанткою особисто. Представлені у дослідження ідеї, положення і міркування інших авторів мають відповідні посилання і використані з метою підкріплення тих чи інших положень, узагальнень авторки дисертації. Аналіз дисертації та її завершеності свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження Камінської С. В. відповідає меті й поставленим завданням, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (292 найменування, з них 45 іноземними мовами), додатків. У роботі вміщено 13 таблиць та 3 рисунки. Основний текст дисертації викладено на 201 сторінці, загальний обсяг роботи 272 сторінки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; окреслено методи дослідження; визначено експериментальну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора; подано відомості про апробацію результатів дослідження; наведено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи» – позитивним аспектом є комплексне опрацювання теоретико-методологічних засад дослідження, що дозволяє авторці сформулювати чітку концепцію формування професійної іншомовної комунікації. Висвітлення проблеми з позицій міждисциплінарного підходу значно розширює її науковий контекст, адже дослідження охоплює педагогічні, лінгвістичні, когнітивні та культурологічні аспекти. (п.1.1). Особливо вартісним є глибокий

аналіз наукової літератури, що ґрунтується як на вітчизняних, так і на зарубіжних джерелах. Таке ґрунтовне опрацювання дозволяє визначити сучасні тенденції у сфері іншомовної підготовки та виокремити найефективніші методи її реалізації. (п.1.2).

Нашу увагу привертає також систематизація ключових підходів до розвитку іншомовної комунікації у професійній сфері. Завдяки такому підходу авторці вдалося створити чітку теоретичну основу дослідження. До вагомих досягнень слід віднести й розгляд педагогічного потенціалу позанавчальної діяльності, який представлено як один із важливих компонентів професійної іншомовної підготовки. (п.1.3).

У другому розділі – «Організаційно-педагогічні засади формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи» – здійснено комплексне дослідження структурних, діагностичних та організаційно-педагогічних аспектів формування іншомовної комунікативної готовності здобувачів освіти морського профілю.

До сильних сторін цього розділу віднесемо чітко вибудовану структуру формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації, що базується на визначенні її складових: мотиваційного, когнітивного, комунікативного та рефлексивного компонентів. Такий підхід дозволяє всебічно розглянути особливості цього процесу та створити науково обґрунтовану модель його реалізації. (п. 2.1).

Нашу увагу привертає детальний аналіз педагогічних методів, що були використані у дослідженні. Відзначимо, що комунікативний, проєктний та метод співпраці є надзвичайно актуальними у сучасній педагогіці, особливо в контексті професійної підготовки, де іншомовна комунікація є ключовим елементом.

Окрему увагу приділено розробленню діагностичного інструментарію оцінки рівня сформованості готовності до професійної іншомовної комунікації. Визначено критерії оцінки (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний), показники та рівні сформованості (елементарний, достатній, автономний). Застосовано статистичні методи аналізу, зокрема t-критерій Стюдента, що дозволило виявити якісну рівність експериментальної та контрольної груп до початку педагогічного впливу. Встановлено, що всі компоненти готовності потребують активного розвитку, що підтверджує актуальність запропонованих педагогічних підходів (2.2).

Авторкою охарактеризовано термін «засади» та обґрунтовано поняття «організаційно-педагогічні», що дозволило інтегрувати базові теоретичні положення дослідження. Визначено концептуальні засади (сукупність ідей, принципів та підходів, що визначають мету, завдання, стратегії та зміст формування готовності до іншомовної професійної комунікації) та інструментальні засади (форми, методи, прийоми та технології, що забезпечують ефективне засвоєння іншомовної комунікації) (2.3).

Важливим аспектом дослідження є визначення ефективних педагогічних методів і технологій професійної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту, які сприяють активному залученню здобувачів освіти до навчального

процесу та підвищенню рівня їхньої готовності до професійної іншомовної комунікації. Авторкою запропоновано комунікативний метод, що передбачає моделювання автентичного мовного середовища для занурення у реалії професійної іншомовної комунікації, проектний метод із використанням сучасних цифрових технологій та інтерактивних платформ, метод співпраці із залученням фахівців морської галузі для створення ситуацій професійного спілкування, метод самостійного навчання та саморозвитку, спрямований на формування автономності у мовній підготовці, а також метод індивідуального підходу, що включає розроблення диференційованих завдань відповідно до рівня володіння іноземною мовою. Запропоновані методи не лише сприяють засвоєнню іншомовної лексики та розвитку комунікативних навичок, а й формують критичне мислення, автономність у навчанні та здатність до професійної адаптації в багатомовному середовищі.

Крім того, у дослідженні обґрунтовано використання принципів інтерактивності, індивідуалізації, прогностичного навчання та поєднання аудиторної й позанавчальної роботи, що забезпечує комплексний підхід до формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації. У межах цих принципів застосовано інноваційні організаційні форми навчання.

У результаті дослідження розроблено авторське визначення поняття «організаційно-педагогічні засади формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації в процесі позанавчальної роботи», яке розглядається як сукупність наукових (теорії, принципи), організаційних (навчально-методичне забезпечення, освітнє середовище, інфраструктура) та педагогічних (форми, методи, прийоми та технології навчання) положень, що забезпечують ефективність іншомовної професійної підготовки.

Таким чином, у другому розділі дисертації представлено всебічне наукове обґрунтування теоретичних і методологічних засад формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морського транспорту, що має значний внесок у розвиток педагогічної науки та практики професійної освіти.

У третьому розділі – «Характеристика експерименту дослідження та перевірка його ефективності» – представлено результати педагогічного експерименту, спрямованого на апробацію та оцінку ефективності запропонованих організаційно-педагогічних засад формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у позанавчальній діяльності.

У розділі детально описано методологічний підхід до проведення педагогічного експерименту (3.1), що передбачав чотири послідовні етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний і контрольний. В ході експерименту реалізовано стратегію формування готовності майбутніх фахівців, що включала розширення, оновлення та вдосконалення форм позанавчальної роботи шляхом інтеграції інноваційних методів і технологій навчання.

Для перевірки ефективності запропонованих підходів проведено порівняльний аналіз рівня сформованості готовності до іншомовної комунікації у

контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах (п. 3.2). Використання статистичного t-критерію Стюдента дозволило оцінити значущість відмінностей між групами на констатувальному та формуальному етапах, що продемонструвало позитивну динаміку формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у здобувачів освіти, які навчалися за експериментальною методикою.

Важливим аспектом дослідження є впровадження у позанавчальну діяльність традиційних та інноваційних форм навчання, які були структуровані за рівнями організації: масові форми (тренінги, круглі столи, вебінари, олімпіади), групові форми (мовні клуби, робота з кейсовими завданнями, інтерактивні дискусії у форматі «діалогового вікна»), індивідуальні форми (рефлексивні есе, тестові завдання, анкетування, індивідуальні консультації, мовне відображення).

Особливо значущим є використання інтерактивних методів навчання, які активізують когнітивну та комунікативну діяльність здобувачів освіти. Запропоновані авторкою методи, зокрема проєктний метод, метод співпраці, метод самостійного навчання та індивідуальний підхід, сприяють підвищенню рівня професійної іншомовної підготовки та створюють умови для формування автономності у навчанні.

Посилення змісту експериментальної роботи відбулося через впровадження авторських навчально-методичних посібників «*Sea spirit: Guidelines for seafarers*» (Морський дух) та «*Let's Watch and Study Part 1*» (Давайте дивитися і навчатися), що сприяло підвищенню якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту.

Таким чином, результати експерименту підтвердили дієвість запропонованої моделі організації позанавчальної роботи як важливого чинника підвищення рівня готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації, що має вагоме значення для вдосконалення професійної освіти у морській галузі.

Отже, дисертаційна робота Камінської Світлани Василівни за своїм змістом і структурою є завершеним самостійним науковим дослідженням, спрямованим на теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи. Робота має комплексний характер та враховує сучасні тенденції професійної підготовки в умовах глобалізації та інтеграції України у міжнародний морський простір.

Достовірність та новизна отриманих результатів. У результаті проведеного дослідження дисертанткою було:

Визначено поняття «готовність майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації» як багатокомпонентне утворення, особливий особистісний стан майбутнього фахівця морського транспорту, що засвідчує його здатність і підготовленість до іншомовної комунікації у професійній діяльності; критерії, показники та рівні.

Охарактеризовано організаційно-педагогічні засади: концептуальні та формування готовності до іншомовної професійної комунікації.

Обґрунтовано поняття «організаційно-педагогічні засади формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації в процесі позанавчальної роботи» як сукупність положень: наукових, організаційних і педагогічних, які складають основу формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи.

Класифіковано форми позанавчальної роботи на традиційні та інноваційні.

Уточнено сутність ключових понять дослідження, зокрема «професійна іншомовна комунікація», «готовність», «фахівець морського транспорту», «позанавчальна робота», «процес формування»; роль позанавчальної роботи та її місце у формуванні готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації.

Подальшого розвитку набули організаційні форми, педагогічні методи та технології позанавчальної роботи майбутніх фахівців морського транспорту.

Варто відзначити значущість отриманих результатів наукового дослідження в аспекті їх подальшого розвитку в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту до іншомовної комунікації. Дослідження базується на провідній ідеї та ґрунтується на концептуальних засадах, що інтегрують міждисциплінарний підхід і охоплюють фундаментальні теоретико-методологічні основи.

Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях, відсутність порушення академічної доброчесності. Основні положення й результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17 наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 2 у співавторстві – у періодичних наукових виданнях, проіндексованих в наукометричних базах даних Scopus і Web of Science Core Collection; 10 публікацій (8 одноосібних), у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації у тому числі (2 у співавторстві) навчально-методичні посібники. На основі аналізу змісту наукових праць та публікацій Камінської С. В. можна констатувати, що основні положення, висновки та рекомендації, отримані в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно й обґрунтовано.

Дисертацію викладено українською мовою. Її структура та стиль подання відповідають чинним вимогам. У тексті дисертації немає текстових запозичень без посилань на джерело (згідно з довідкою про автоматизовану перевірку дисертації та наукових публікацій, в яких висвітлено її наукові результати, на виявлення текстових збігів у системі Turnitin Similarity від 15.01.2025р.).

Аналіз змісту дисертації Камінської С. В. та її наукових публікацій свідчить про наукову достовірність і валідність представлених авторкою результатів дослідження, що підтверджується їх відповідністю сучасним науковим підходам, апробацією в науково-методичних розробках та впровадженням у практику професійної освіти.

Практичне значення і впровадження отриманих результатів. Зміст дисертаційної роботи повністю відповідає науковій галузі та предметному полю спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 –

Освіта/Педагогіка), що підтверджується її тематикою, теоретико-методологічним обґрунтуванням та практичними результатами дослідження. Зокрема, дослідження спирається на філософські засади, які визначають сутність професійної іншомовної комунікації в освітньому процесі, а також на:

- *Педагогічні теорії*, що регламентують зміст і структуру професійної підготовки, забезпечуючи її відповідність сучасним освітнім стандартам та вимогам ринку праці.

- *Лінгвістичний підхід*, орієнтований на вивчення закономірностей формування професійної мовної компетентності, зокрема засвоєння професійної лексики та оволодіння мовними засобами фахової комунікації.

- *Системний підхід*, що розглядає процес формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації як цілісне, взаємопов'язане явище, що охоплює освітні, соціокультурні та когнітивні аспекти професійної діяльності.

- *Культурологічний підхід*, який забезпечує передачу, засвоєння та створення культурних цінностей у межах професійної іншомовної підготовки та сприяє формуванню міжкультурної компетентності фахівців морського транспорту.

- *Компетентнісний підхід*, що спрямований на формування у здобувачів освіти здатності ефективно використовувати іншомовні навички у професійній діяльності, враховуючи вимоги міжнародного морського співтовариства.

- *Особистісний підхід*, що акцентує увагу на створенні умов для індивідуальної самореалізації здобувачів освіти, розвитку їхньої автономності, творчого потенціалу та здатності до самонавчання.

- *Діяльнісний підхід*, який визначає освітній процес як організовану діяльність, у межах якої формуються комунікативні вміння та навички професійного спілкування.

- *Дослідження професійного розвитку особистості* та сучасної парадигми професійної освіти, що враховує виклики євроінтеграції та необхідність забезпечення міжнародної конкурентоспроможності фахівців морського транспорту.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні представлено цілісний науково-методологічний підхід до формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до іншомовної комунікації, що ґрунтується на сучасних наукових концепціях і відповідає актуальним тенденціям розвитку професійної освіти в міжнародному контексті.

Упровадження результатів дослідження полягає в розробленні, апробації та впровадженні в освітній процес організаційно-педагогічних засад формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації в різних формах позанавчальної діяльності.

Результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ) (№ 535/01-11 від 05.06.2024); Дунайського інституту водного транспорту (м. Ізмаїл) (№ 26а/24 від

04.06.2024); Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ) (№ 175-н від 08.10.2024); Одеського національного морського університету (м. Одеса) (№ К/0153 від 28.01.2025).

Оцінка змісту та основних положень дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Практична значущість одержаних у дисертаційному дослідженні результатів є беззаперечною. Матеріали дослідження можуть бути використані для розроблення освітніх стандартів і програм з професійної підготовки фахівців морського транспорту, а також для створення та впровадження нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення у закладах вищої освіти.

Одержані результати також мають практичну цінність для удосконалення змісту позанавчальної роботи, зокрема шляхом розширення і модернізації її форм та методів. Крім того, вони можуть бути використані при розробленні спеціальних курсів, дисциплін за вибором здобувачів освіти, авторських спецсемінарів, навчальних посібників і підручників.

Значний науковий потенціал представленого дослідження також сприяє його подальшому використанню у межах перспективних наукових розвідок, що стосуються проблеми формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної роботи, висловлюємо деякі зауваження й побажання дискусійного характеру:

1. У пункті 1.1. обґрунтовано застосування системного, культурологічного, компетентнісного, особистісного та діяльнісного методологічних підходів для реалізації завдань наукового дослідження. Водночас, доцільно було б чіткіше визначити ієрархію та взаємозв'язок цих підходів у контексті професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи. Особливо актуальним видається питання інтеграції системного та культурологічного підходів у процес професійної підготовки майбутніх моряків, що могло б надати додаткові теоретичні та практичні обґрунтування ефективності запропонованих методологічних засад.

2. У дисертації зазначено, що вивчено міжнародний досвід формування іншомовної комунікації у сфері морського транспорту, проте його аналіз подано досить загально. Було б доцільно здійснити глибший порівняльний аналіз методик, що використовуються у провідних морських академіях світу, та окреслити шляхи їхньої адаптації до національної освітньої практики. Зокрема, варто було б детальніше зіставити методологічні засади професійної підготовки фахівців морського транспорту з міжнародними стандартами та тенденціями, особливо в країнах із розвиненою морською освітою. Такий аналіз дозволив би визначити найкращі практики та адаптувати їх до вітчизняного освітнього процесу.

3. Дисертація містить класифікацію таких форм (індивідуальні, групові, масові), що є важливим елементом наукового аналізу. Водночас було б корисно розглянути питання про ефективність кожної з цих форм в контексті сучасних

тенденцій цифровізації освіти. Наприклад, які форми позанавчальної роботи є найбільш ефективними у змішаному форматі навчання?

4. Розмежування традиційних та інноваційних форм позанавчальної діяльності є важливим, проте варто було б детальніше обґрунтувати, які саме форми позанавчальної роботи мали найвищий вплив на кожен із компонентів готовності (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний). Чи є окремі форми ефективнішими для розвитку певних компонентів, а чи всі вони мають рівномірний вплив?

5. Позитивним аспектом дослідження є аналіз нормативних документів Ради Європи та України щодо формування професійної іншомовної комунікації. Водночас, доцільним було б глибше розглянути міжнародні стандарти морської галузі, зокрема вимоги ІМО та ПДМНВ 78/95, і структурно представити їхній взаємозв'язок з освітніми стандартами України та методами позанавчальної роботи. Візуалізація цих зв'язків (наприклад, у вигляді схеми або таблиці) допомогла б чіткіше показати, як конкретні форми позанавчальної діяльності сприяють досягненню необхідного рівня професійної іншомовної комунікації, що підвищило б практичну значущість роботи.

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому і не знижують її наукову та практичну значущість.

Загальний висновок

Аналіз дисертації й опублікованих праць здобувача дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Формування готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної іншомовної комунікації у різних формах позанавчальної роботи» є самостійною, цілісною, кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 зі змінами, «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її авторка – **Камінська Світлана Василівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01» Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011» Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри
англійської мови в судноводінні
Херсонської Державної Морської Академії –

I. В. Швецова

